

COMUNICACIÓ

DR. CARLES LLINÀS: *Qüestió de la formalitat del concepte del dret de Carl Schmitt*

La mevacomunicació pretén continuar, il·luminar i ser il·luminada per la presentada l'any passat en aquest mateix context dels Col·loquis de Vic: «Qüestió de la formalitat del concepte d'allò polític de Carl Schmitt». Sembla inexcusable, doncs, començar amb un breu resum d'aquesta que ens «posi en situació».

La determinació del «concepte d'allò polític» que Carl Schmitt assaja en les diferents versions de l'escrit que duu aquest títol (1927, 1932 i 1933), no pot ser separada del context polític concret de l'època. Aquest és breument resumible, des de la perspectiva de Schmitt, en un sol tret: l'obsolescència de les categories de la teoria de l'Estat del segle XIX, sobretot l'alemanya. El triomf de la democràcia i la consegüent liquidació de les distincions liberals, sobretot l'existent entre l'Estat i la societat, fa impossible definir allò polític en funció exclusivament d'allò estatal. És a partir d'aquesta situació històrica, i no pas d'improbables inclinacions intel·lectualistes o conceptistes, que adquireix sentit l'intent schmittià de fer una determinació específica d'allò polític, independent de la noció d'Estat. Per la seva banda, també l'«abstracta» determinació d'allò polític a través de la distinció d'amic i enemic, grau d'intensitat d'una unió o separació que pot ser assolit des dels més diversos continguts, rep d'aquesta manera la seva més plena significació, i precisament en quant a determinació «formal». Una pregunta, però, s'imposa: l'esmentada distinció que determina el concepte d'allò polític, és tan «formal» com aparentment sembla? La meua tesi és: Carl Schmitt, de manera si més no en part conscient i deliberada, duu a la seva culminació el procés de «formalització» amb què comença la seva via el pensament polític modern, i ho fa amb una intenció essencialment polèmica. Sap perfectament que el punt més alt és aquell en què, per l'altre costat, comença la baixada. La plena formalització del concepte d'allò polític remet dialècticament a la crisi del projecte de total formalització—el concepte d'allò polític enterament formal és alhora formal de manera enterament aparent. En la culminació del procés d'«autonomització» o «formalització», aquest es palesa a si mateix com a capaç de dotar-se d'un cert con-

tingut, o com ja contenint-lo prèviament. Haver vist clarament que aquesta «matèria» és per a Schmitt essencialment «teològica», no és precisament un dels mèrits menors de Strauss i Meier, com tampoc el fet d'haver copsat la dimensió de confrontació amb el liberalisme que aquesta «substància» branda amb agressivitat poc dissimulada. Quin és i com cal determinar aquest «contingut teològic», així com el seu grau de «validesa», és tota una altra qüestió. També ho és la possibilitat que l'aspecte teològic d'aquell contingut, un cop acceptada —hipotèticament— la seva inevitabilitat, sigui teològicament prou ambigu (o discutible) per a justificar la pertinència de les crítiques d'Erik Peterson i de Jacob Taubes.

Només un tema, com he dit agudament percebut per Strauss i Meier, ens interessa ara remarcar i desenvolupar mínimament, amb l'objectiu d'obrir pas vers la qüestió de la formalitat del concepte schmittià del dret: la plena formalització del concepte d'allò polític, paradoxalment, té com a enemic assenyalat el formalisme liberal. Desenvolupem-ho sintèticament: ha estat sobretot el liberalisme qui, posant polèmicament (contra l'Estat monàrquic) tot el pes de la vida col·lectiva en l'esfera de la societat civil, àmbit de la lliure iniciativa privada dels individus, ha anat erosionant el poderefectiu de les instàncies específicament polític-estatals, deslegitimant les seves pretensions de domini, proposant com a alternativa, amb major o menor intensitat pseudo-escatològica, l'ideal d'una comunitat enterament despolititzada, regida per l'objectivitat del món econòmic i comercial i per les correlatives formacions espirituals d'una ètica purament humana o humanitària. El resultat volgut ha estat, en un cert sentit, el buidament del concepte d'allò polític. Contràriament al projecte liberal, però, aquest concepte formal d'allò polític no ha significat la seva mera desaparició, sinó l'extrema politització de tota vida social. Schmitt, si més no, s'afanya a contraposar polèmicament aquest concepte formal d'allò polític al liberalisme que l'ha engendrat històricament. Quan la societat ha arribat a aquell punt en què la dissolució del poder estatal es consuma, i pot autoorganitzar-se democràticament («des de baix») com a unitat política, el que queda no és una societat d'individus lliurement reunits en virtut del pacte, dedicats simplement a la satisfacció dels seus interessos econòmics i culturals i al seu perfeccionament moral, sinó un Estat-Societat total o bé governat alternativament pels grups socials més pòde-

rosos (Estat total extensiu o quantitatiu), o bé dirigit en exclusiva (dictatorialment) pel «moviment» o l'organització que més hàbil i desaprensiva s'hagi mostrat a l'hora d'apoderar-se l'aparell polític de l'Estat (Estat total intensiu o qualitatiu). En qualsevol cas, el que s'esdevé no és la desaparició d'allò polític, sinó la pèrdua del seu monopoli per part de l'Estat i el seu trasllat a la integritat de la vida individual i de totes les àrees socials inicialment apolítiques.

L'escrit de Carl Schmitt *Sobre els tres tipus de pensament jurídic-científic* és de 1934. Per tant, set anys posterior a la primera edició de *El concepte d'allò polític* (1927), dos a la segona (1932) i un a la tercera (1933). Igualment, en el temps intermedi Schmitt publicà diversos treballs d'importància variable en els quals descriu la situació que acabem de reflectir; entre altres cal tenir presents, per exemple: *Teoria de la Constitució* (1928), *Essència i esdevenir de l'Estat feixista* (1929), *L'època de les neutralitzacions i les despolititzacions* (1929), *Ètica estatal i Estat pluralista* (1930), *El gir vers l'Estat total* (1931), *El defensor de la Constitució* (1931), *Legalitat i legitimitat* (1932), *Evolució ulterior de l'Estat total a Alemanya* (gener de 1933), *Estat, Moviment, Poble* (desembre de 1933). També és prèvia a l'escrit sobre els tipus de pensament jurídic-científic la segona edició de la *Teologia política*, que va precedida d'una important remarca del mateix 1933 avançant el tema fonamental de l'escrit de 1934 que aquí volem considerar en algunes de les seves idees més rellevants.

Quines són aquestes noves aportacions que ara ens han de conduir al tema de la «formalitat» del concepte schmittià del dret? L'opuscle en qüestió afirma ja des del començament que el seu objectiu no és altre que «examinar i diferenciar no des de fora, sinó des de l'interior del mateix treball jurídic-científic, els distints modes teòrics, pràctics i històrico-intel·lectuals més destacats del pensament jurídic-científic». Com passa sovint amb els escrits de Schmitt, la riquesa de la seva erudició i la complexitat-obscuritat de les seves al·lusions, juntament amb altres factors, fan difícil dur a terme un resum alhora exhaustiu, fidel i que resulti realment aclaridor (que no confongui més les coses del que ja ho estan en l'original). Aquí evitarem aquesta dificultat assumint per endavant que serem unilaterals. No ens interessen *in recto* les excursions històriques de Schmitt, les seves hipòtesis polítiques generals o altres dels molts elements que enriqueixen (o empobreixen, com passa amb les mostres de servilisme envers el nou règim que

apareixen disperses) aquest text singular. Ens centrarem únicament en algunes de les remarques aparentment “metodològiques” que trobem a les primeres planes. L’articulació de la resta d’elements amb el que aquí diguem ha de quedar per a un altre moment. La qüestió que ara concentra el nostre interès comença amb la professió de fe metòdica que acabem de llegir: el problema que li importa és destacar *immanentment* les diferents modalitats del pensar jurídic-científic. Tot pensament jurídic treballa tant amb regles (normes o lleis positives), com amb decisions (actes de la voluntat d’aquell o aquells que controlen les instàncies del poder, sobretot del poder de legislar), com amb «ordres i configuracions concrets» (situacions efectives de la realitat social, políticoinstitucional, tècnico-científica i cultural-espiritual en què es mouen els juristes d’una època determinada). Però el que ens permet de classificar els modes o tipus del pensament jurídic-científic és la «representació última» que l’especialista posseeix sobre l’«essència» d’allò jurídic, val a dir, sobre allò a partir de què serà deduït tot el que amb posterioritat sigui considerat sistemàticament com a jurídic. Encara que tots els científics d’aquest ram treballin amb els tres elements esmentats, només un d’ells serà considerat per cada un dels experts o de les seves escoles com l’arrel o el concepte últim de la «juridicitat». Aquest serà, o bé la regla [positiva], i les decisions i els ordres concrets seran posats en funció de la norma (normativisme), o bé la decisió, i les regles i els ordres concrets seran posats en funció de la capacitat de decidir (decisionisme), o bé l’ordre concret, i les regles i decisions seran posades en funció de la concreta configuració institucional (institucionalisme o pensament de l’ordre concret). Molts exemples, especulatius o històrics, podrien ara ajudar-nos a copsar l’essencial d’aquesta taxonomia. No tenim el temps necessari. El pas ulterior de Schmitt és el que en aquest instant ens importa. Partint de la base que aquests són els tres tipus fonamentals del pensament jurídic-científic, resulta força comprensible que cada un d’ells equipari la idea específica del seu propi tipus —norma, decisió, ordre concret— amb el concepte mateix del dret, i negui als altres tipus la pretensió de ser un pensament «estrictament jurídic». D’aquí se segueix que no podem començar per oposicions com dret i norma, o dret i decisió, o dret i ordre concret, car cada una d’elles «oculta ja tot un món de prèvies posicions». El concepte de «dret» ha de quedar aquí, inicialment si més no, perfectament

buit de contingut, car el que sembla interessar en primera intenció no és el concepte del dret com a tal, sinó la distinció dels tipus de pensament jurídic-científic realment existents i més o menys permanents al llarg de la història. L'operació schmittiana d'aproximar-se a les principals maneres d'afrontar científicament l'objecte «dret» deixen aquest en un estat de pura formalitat que sembla que serà difícil de superar. Vana aparença. Els comentaris pretesament neutres que Schmitt emprèn a continuació, comparant aquelles tres categories d'esforç epistèmic, i entre els quals destaquen l'exegesi d'expressions com «ordre o ordenament jurídic» [*Rechtsordnung*], el recorregut històric per entre les diferents plasmacions del normativisme, el decisionisme i el pensament de l'ordre concret, i sobretot la genial reinterpretació del pindàric *nomos basileus* a través d'algunes de les seves principals lectures històriques, aviat esvaeixen la impressió inicial de «formalitat» i «neutralitat». El treball és, sobretot i abans que tot, un atac furiós i d'immensa potència intel·lectual contra el normativisme i, encara més, contra l'ambigu positivisme jurídic decimonònic, barreja contradictòria, segons Schmitt, de decisionisme i normativisme posada al servei del liberalisme en el moment mateix que les condicions reals comencen a entrar en conflicte amb els supòsits de l'Estat de Dret burgès-liberal. Paradoxalment, doncs, el lector es troba que el concepte formalitzat del dret (a través del concepte formalitzat dels tres tipus del pensament jurídic-científic) que Schmitt assumeix *tàcticament*, radicalitzant el formalisme del positivisme jurídic del liberalisme tardà, aterra sobtadament en les incongruències d'aquest constructe més o menys normativista, val a dir, amb la realitat concreta a què abans hem fet referència i que posa de manifest l'obsolescència de les seves categories científiques. Que aquest «contingut material singular» amb què Schmitt pretén omplir la buida formalitat del pensament jurídic dominant a finals del segle XIX i principis del XX (i representat sobretot per la figura de Kelsen), que el «pensament jurídic-científic de l'ordre i la configuració concrets» que Schmitt fa seu a partir d'aquestes dades (ja des de l'esmentada observació prèvia a la segona edició de *Teologia política*), siguin prou ambigus per a resultar, de nou, difícilment determinables, sigui en les seves connexions teològiques, sigui en les opcions polítiques immediates amb què Schmitt sembla treure la conclusió que el porten a comprometre's, són temes i interrogants que ara han de quedar necessàriament oberts.